

Opodstatnenie zdanenia pri spravodlivom rozdeľovaní vytvorenej hodnoty z pohľadu Davida Ricarda¹

The justification of taxation by the fair distribution of the created value according to David Ricardo

Alena ZUBALOVÁ

Abstrakt

Odpoveď na otázku, či niekedy bolo a či v súčasnosti je zdanenie spravodlivé, môže priniest analýza rozdeľovania spoločnosťou vytvorenej hodnoty. Výstupom takejto analýzy bude zodpovedanie otázok: či môže byť a je prvotné rozdelenie vytvorenej hodnoty spravodlivé? Ak áno, podľa akého princípu? Analýza sa bude uberať cestou hľadania faktorov rozdelenia spoločnosťou vytvorenej hodnoty. Dôvodom je, že práve taká analýza odzrkadľuje mnohokrát zložitú aplikáciu v skutočnosti jednoduchých spoločenských zákonov vnímania života. Či už sú pretvorené na obraz potrieb spoločnosti, alebo čo najviac prirodzené, tieto zákony môžu pomáhať a inokedy neúprosne determinovať osud každého jednotlivca. Hľadanie a nájdenie opodstatnenia zdanenia bola téma, ktorej sa venoval aj britský ekonóm David Ricardo.

Kľúčové slová: opodstatnenie zdanenia, spravodlivosť zdanenia, vytvorená hodnota,

The answer to the question whether or not there was or currently still there is fairness in the process of taxation may bring the analysis of distribution of the value-added by the society. The outcome of such analysis will be the answer to the question: whether the initial distribution of the created value can be and is fair? If so, according to which principle? The analysis will follow the path of finding the elements for proportion of value-added by the society. The reason for this is that such analysis reflects very often a complex application of simple social laws of life perception. If they are transformed into the needs of society, or they are common as much as possible, these laws can help and inexorably can also determine the fate of each individual. Searching and finding the reason for taxation was also a topic to which was addressed an attention of the British economist David Ricardo

Keywords: justification of taxation, fairness of taxation, value-added/the created value.

---

¹ Tento článok bol vytvorený v rámci výskumného projektu VEGA 1/0215/18 Finančná pozícia sektora domácností vo väzbe k rodovo citlivému rozpočtovaniu a sociálnej nerovnosti

JEL Classification: B12, G 28, H22

Úvod

Medzi najvplyvnejších klasických ekonómov môžeme s určitosťou zaradiť Davida Ricarda. Je o ňom známe, že bol tiež členom britského parlamentu, obchodníkom, finančníkom a burzovým špekulantom. Na spravodlivosť a rovnosť zdanenia nazeral skôr z pohľadu podnikateľa, no napriek tomu mu neušiel ani sociálny rozmer tejto otázky. Vnímal ju najmä v kontexte negatívneho dopadu daní na nižšie spoločenské vrstvy. Rovnako upozorňoval na potrebu vyňať zo zdanenia pracujúcich v staršom, postproduktívnom veku. Za spravodlivú považoval daň, ktorá neakceptuje výnimky a dopadá na všetkých rovnako. K týmto záverom dospel aj v súvislosti úvah o spravodlivom rozdelení vytvorenej hodnoty.

Analýza rozdeľovania vytvorenej hodnoty

To, z čoho by sa malo pri popise rozdeľovania hodnoty vychádzať, vhodne špecifikuje nasledujúce tvrdenie Davida Ricarda. „Ekonomia je veda, ktorá by sa mala zaoberať štúdiom zákonov, ktoré určujú rozdeľovanie vytvorených statkov a služieb medzi príslušníkmi jednotlivých tried, ktoré spolupôsobia pri ich vytváraní.“² Kľúčovými pre analýzu sú pojmy „príslušníci jednotlivých tried“ a „zákony rozdeľovania.“ Pojmy „statky“ a „služby“ je možné nahradiť jedným pojmom – „hodnota“. Tok hodnoty predstavuje spojenie vytvorenej hodnoty a konkrétne podiely (dôchodky) z nej pripadajúce pre jednotlivcov.

Príslušníkmi jednotlivých tried sú fyzické osoby. Tie spravidla disponujú jednotlivými výrobnými faktormi (práca, kapitál, pôda) resp. ich kombináciou. Pohľad na roztriedenie spoločnosti ponúka tiež jeden z Ricardových názorov. Podľa neho „spoločenský výrobok sa rozdeľuje medzi tri triedy vo forme mzdy, zisku a renty“³. Pri tomto členení spoločnosti sa nehovorí o subjektoch nepoberajúcich žiaden zo spomenutých dôchodkov, hoci také subjekty vždy existovali. Je tomu tak z pochopiteľných dôvodov. Prakticky dodnes sa na tieto subjekty zväčša hľadá ako na subjekty nezúčastnené na tvorbe hodnoty. Podstatný je ale fakt, že podiel na vytvorenej hodnote pre subjekty nezúčastnené na jej tvorbe vždy v nejakej podobe existoval⁴. Jeho existencia sa spája s prerozdeľovaním hodnoty.

---

² Majerová, I.: Fiskální politika v evoluci ekonomických teórií. Acta academica karviniunisia – číslo 2, Bratislava 2004, s. 127

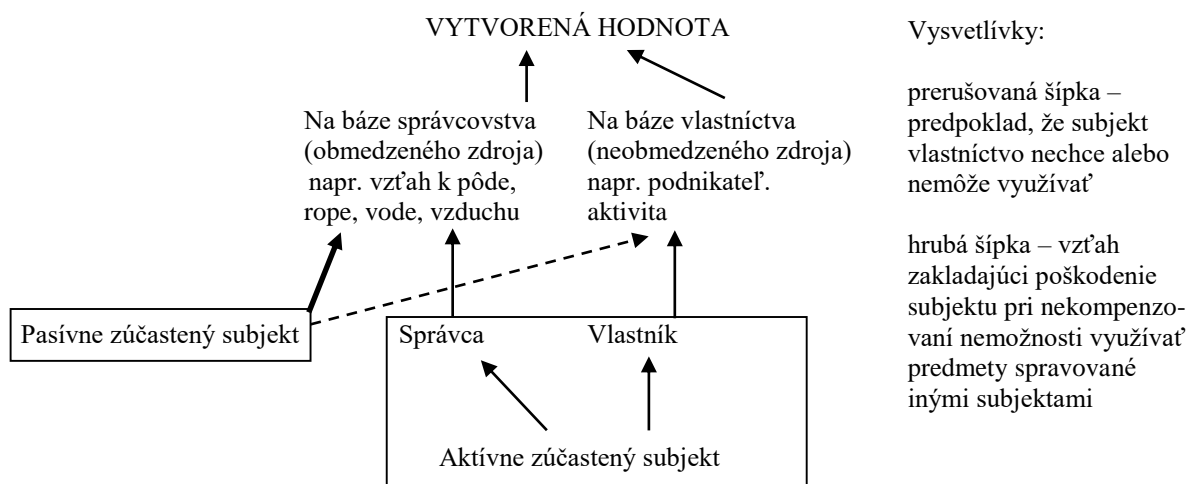
³ Lisý, J. a kol.: Dejiny ekonomických teórií. Iura Edition, Bratislava 2003, s. 36.

⁴ S príchodom renesancie v 16. storočí prestala byť považovaná otázka starostlivosti o sociálne zabezpečenie chudobných ľudí výlučnou záležitosťou cirkvi a charity. Niektorí z takzvaných humanistov sa začali hrať s Vedecký časopis FINANČNÉ TRHY, Bratislava, Derivat 2019, ISSN 1336-5711, 2/2019

Pri rozdeľovaní vytvorenej hodnoty môžu, ale nemusia, byť fyzické osoby dvojmo na oboch možných stranách⁵ toku hodnoty. Pri vzájomnom porovnaní týchto strán potom bude na nich rovnaký alebo rozdielny počet subjektov. V tom vlastne spočíva problém v súvislosti s účastníkmi rozdeľovania hodnoty. Ak pri vzájomnom porovnávaní strán toku hodnoty vzniká rozdiel, tvoria ho subjekty nezúčastnené na tvorbe hodnoty.

Vyvážiť obe strany toku hodnoty je možné iba v závislosti od zohľadňovania možných vzťahov k akejkoľvek hodnote (nielen k tej vytvorenej). Vzťah k hodnote môže byť definovaný ako vlastníctvo alebo správcovstvo⁶. Subjekty nezúčastnené na tvorbe hodnoty nebudú predstavovať rozdiel počtu strán toku dôchodku (na strane príjemcov), ak sa im prizná aspoň pasívna participácia na tvorbe hodnoty [viď schéma č. 1].

Schéma č. 1.: Participácia subjektov na tvorbe hodnoty

Zdroj: vlastné spracovanie

Dôvodom k takému kroku by mohol byť jeden fakt z charakteristiky správcovstva hodnoty. Tým je skutočnosť, že prírodné zdroje nikto nevytvoril. Predsa ale je potrebné si uvedomiť, že

myšlienkou minimálneho dôchodku. (Odvodový bonus – Zmena paradigmy. Druhé vydanie. RÚZ, Bratislava 2006, s. 40 – 41).

⁵ Na jednej strane sú tu tí, ktorí hodnotu vytvárajú, t.j. všetky jednotky odvetvovej klasifikácie ekonomických činností a nimi rozčlenená pracovná sila. Druhá strana vzťahu, strana príjemcov, vzniká spojením dvoch zložiek. Prvá zložka predstavuje premietnutie všetkých tvorcov hodnoty. V dôsledku vzniku nových ekonomických činností je táto zložka stále širším základom a ten vyzdvihuje vrchol pyramídy, t.j. správcov obmedzených prírodných zdrojov. Druhú zložku zastupujú tí, ktorí sa na vytváraní peniazmi oceníteľnej hodnoty svojou iniciatívou nezúčastňujú, ale participujú na jej spotrebe či už z donútenia (napríklad ľudia bez domova) alebo z iných zväčša dobrovoľných dôvodov (členovia domácnosti bez vlastného dôchodku). Práve k tejto druhej zložke smeruje časť vyzbieraných daní prostredníctvom výdavkov štátu.

Vzťah jednotlivca napríklad k jeho voľnému času možno definovať ako vlastníctvo a vzťah k pôde ako správcovstvo.

túto hodnotu niekto v súčasnom ponímaní vlastní.⁷ V dôsledku alokácie takejto hodnoty iba k niektorým subjektom, nie je možné využívať predmet správcovstva inými subjektami. Táto skutočnosť prináša možnosť polemiky o tom, či môže byť vďaka tomu samotné zdanenie opodstatnené.

Tok vytvorenej hodnoty od jej tvorcov k všetkým príjemcom je regulovaný určitými zákonmi. Nepísanými aj písanými. Nájst' príklad zákona rozdelenia vytvorenej hodnoty nie je ťažké. Príkladom môže byť bežný nákup a predaj. Každý tovar či službu, z ktorých dopytovaný úžitok si nedokážeme pre seba obstarat' sami vlastnou činnosťou, môžeme si obstarat' výmenou za inú hodnotu. Inou hodnotou sa chápe tá, ktorú vlastníme, spravujeme alebo si dokážeme vytvoriť. Treba dodať, že aktívne tvoriť hodnotu možno len s ohľadom na to, či niečo vlastníme, spravujeme alebo máme oboje súčasne⁸. Nákup a predaj sa riadia jedným z najstarších zákonov v histórii ľudstva, a tým je zákon interakcie kupujúceho a predávajúceho.

Zákon interakcie kupujúceho a predávajúceho je kľúčovým. A to najmä tým, že pomohol rozvinúť deľbu práce a tvorbu vyšších úrovní hodnôt. Nadbytočná – bezcenná hodnota sa môže stať bez akejkoľvek reálnej obeť zdrojom sociálneho transferu. Táto hodnota však rýchlo naberie na cene, keď je vymeniteľná. Zákon interakcie kupujúceho a predávajúceho prináša reálne ocenenie a tým návod na rozdelenie vytvorenej hodnoty. Treba doplniť, že toto ocenenie je variabilné. Možno to argumentovať na jednom z Gossenových zákonov⁹.

Mimo spomenutého kľúčového zákona sa možno stretnúť s ďalšími zákonmi rozdelenia vytvorenej hodnoty, napríklad s ekonomickými systémami a všeobecne záväznými právnymi predpismi. Konkrétne v zmiešanom ekonomickom systéme ide napríklad o zákon o minimálnej mzde alebo o zákon o životnom minime. Ďalšími príkladmi sú zákony týkajúce sa priamych či nepriamych daní. Tieto majú svojou konštrukciou danú schopnosť vziať a presunúť časť dôchodku k inému subjektu alebo ponechať časť vytvorenej hodnoty daňou nepovšimnutú.

Ekonomické systémy vychádzajú vo svojej filozofii zo zákona interakcie kupujúceho a predávajúceho a rôzne k nemu pristupujú. V krajných prípadoch sa buď snažia o jeho

---

⁷ Táto informácia nie je prvýkrát prezentovaná. V 50. rokoch 20. storočia ju výstižne sformuloval Mises. Podľa neho „nikde a nikdy nevzniklo vlastníctvo rozsiahlych pozemkov a pôdy prostredníctvom fungovania ekonomických síl na trhu, ale ide o výsledok vojenskej a politickej činnosti.“ (Mises, Ludwig von: Socialism, Yale University Press, 1951, s. 375)

⁸ Nápad - vymyslenie kola (základom je vlastníctvo nápaditosti), drevo z lesa (základom je správcovstvo lesa) dopestovanie plodín (základom je vlastníctvo voľného času a správcovstvo pôdy) Ak sa na tvorbe určitej hodnoty zúčastňuje správca, potom o vzťahu k takej hodnote nemožno hovoriť ako o skutočnom vlastníctve.

⁹ „Úmerne s uspokojovaním určitej potreby stupeň pôžitku klesá až na nulu.“ (Lisý, J. a kol.: Dejiny ekonomických teórií. Iura Edition, Bratislava 2003, s. 81)

korekciu prostredníctvom umelo vytvorených zákonov, alebo sa ho pridŕžajú. Oba krajné prípady ekonomických systémov (sociálny a trhový) v skutočnosti rôzne pristupujú aj k už spomenutému faktu, že prírodné zdroje boli prvotne nadobúdané násilnou cestou.

Disproporciu takto nadobúdanej hodnoty vo vzťahu k nenásilnému nadobúdaniu hodnoty sa vedome sociálny a zmiešaný ekonomický systém snaží riešiť, trhový nie. Riešenie, ktoré ponúkajú sociálny a zmiešaný ekonomický systém, spočíva vo vyrovnávaní majetkových nerovností. Trhový ekonomický systém odkazuje jednotlivca na vlastné schopnosti zabezpečenia dôchodku a jeho práv na slobodnom trhu.

Riešenia spomenutej disproporcie bez ohľadu na ekonomické systémy záviseli od konkrétnej doby a miesta. História potvrdzuje praktizovanie otvoreného, mierneho i agresívneho boja.

Príkladom mierneho boja je zdaňovanie¹⁰. V súvislosti s ekonomickými systémami treba dodať, že zdaňovanie má v nich rôzny význam. Existencia zdaňovania identifikuje spravidla aplikovanie zmiešaného ekonomického systému.

Ak chceme hovoriť o zdanení ako o skutočnej snahe riešiť disproporciu vzťahu správcov a vlastníkov hodnôt, postačí popisovať zdaňovanie fyzických osôb od prvej polovice 18. storočia. To preto, že až vtedy sa začala formovať požiadavka všeobecnosti zdanenia. Tá vyústila v konečnom štádiu do tlaku na rast progresie zdanenia.

Rozdelenie vytvorenej hodnoty verzus zdanenie

Teoretické východiska pre zdaňovanie dostatočne zhromaždila aj klasická ekonómia. Jej predstaviteľ, David Ricardo, mal na samotnú existenciu daní negatívny názor. Považoval dane „za zlo, lebo sú vyžiadané štátnymi výdavkami, ktoré majú v podstate povahu neproduktívnu a nemôžu rozmnožiť ani dôchodok, ani blahobyt národa“¹¹. Zaujímavým je jeho tvrdenie, že „každá daň, ktorá vedie ku zvyšovaniu mzdy sa zaplatí znížením zisku, či už sú to nájomcovia pôdy, majitelia manufaktúr, obchodníci a pod.“¹². To znamená, že táto daň ponecháva dôchodok zamestnancov nepovšimnutý a zužuje zisk zamestnávateľa v prospech verejného sektora.

Známa je jeho priama daň - Desiatok. Išlo o proporcionálnu daň, pre výmeru ktorej slúžil hrubý produkt z pôdy. Desiatok sa platil z každej pôdy, teda nie len prenajímanej, ale aj tej, ktorú

---

¹⁰ Paradoxne zdaňovanie, pretože až liberalizmus sa opieral o zásadu všeobecnosti zdanenia, v dôsledku ktorej sa zo zdanenia prestali vynímať duchovní a šľachta (vyplýva z knihy - Kubátová, K.: Daňová teória – úvod do problematiky. Praha: ASPI, a.s., 2005, s. 12)

¹¹ Široký, J.: Daňové teórie. S praktickou aplikáciou. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 56

¹² Ricardo D.: Zásady politickej ekonómie a zdaňovania. Pravda 1980, s. 291

obrábal jej vlastník. Práve z dôvodu, že neobsahovala žiadne výnimky a zasahovala všetky subjekty poberajúce dôchodok z obrábania pôdy – považoval ju Ricardo za daň rovnú. Desiatok bol v tom období (prelom 18. a 19. storočia) jednou z mála daní, ktorá bola konštruovaná ako proporcionálna.¹³ V rámci tohto typu zdanenia ale poukázal možnú nespravodlivosť, ak by sa daň vypočítala z celkového obratu bez zohľadnenia nákladov vynaložených na dosiahnutie príjmov.

V súvislosti so zdaňovaním miezd sa však na tento typ zdanenia díval predovšetkým zo strany zamestnávateľa. Napriek tomu postrehol napríklad negatívny dopad zdanenia miezd, ktorý vyplýval z časového nesúladu zvýšenia miezd na zdanenie, čo sa pri rastie cien základných potravín odzrkadlilo na znížení životnej úrovni zamestnancov. Dospel k názoru, že keď sú mzdy zdanené, cena práce rastie, inak by nebolo možné udržať potrebný počet obyvateľstva. Ricardo bol neprajníkom zvyšovania progresie zdanenia.

Z hľadiska konkrétnej aplikácie prerozdelenia vytvorenej hodnoty možno však konštatovať, že progresia zdanenia si od konca 19. storočia postupne našla svoje miesto vo vyspelých európskych krajinách. Bola výsledkom daňových reforiem, ktoré boli v tom čase v týchto krajinách realizované. Na druhej strane vplyv na uplatňovanie progresie zdanenia ako jednej z možností prerozdelenia bola ovplyvnená v mnohých prípadoch aj z dôvodov financovania vojen a štátnych investícií. Je ale pravdou, že prerozdelenie prvotne rozdelenej hodnoty sa stalo zvykom.

Záver

Analýza rozdeľovania vytvorenej hodnoty vypovedá o tom, že už dlho existuje tlak na jej prerozdelenie. Podľa nášho názoru, tento trend zotrvá vzhľadom k opodstatneniu kompenzácie nemožnosti využívať hodnoty, ktoré nikto nevytvoril (napríklad pôda), všetkými členmi spoločnosti. V dôsledku toho môžeme považovať prvotné rozdelenie dôchodkov dosahovaných na základe takýchto hodnôt za nespravodlivé a zásah doň (zdanením) za opodstatnený.

Zdaňovanie našlo za dlhé roky jeho existencie pevnú pôdu a jeho úplná eliminácia je zatiaľ iba málo skloňovanou alternatívou. Aj z toho dôvodu je nutné zaoberať sa spravodlivosťou zdanenia, identifikovaním a riešením jej problémov. Nemalo by sa zabúdať konfrontovať existenciu zdanenia so spôsobom jeho realizácie. Rovnako je dôležité si uvedomiť, že kľúčom

---

¹³ Dane v tomto období boli konštruované viac menej absolútne.

k úspechu akéhokoľvek spravodlivého princípu nie je samotná idea, ale skutočnosť, do akej miery absorbuje rozpoznané inklinovanie asertívneho zoskupenia spoločnosti.

Použitá literatúra

1. Lisý, J. a kol.: Dejiny ekonomických teórií. Iura Edition, Bratislava 2003
2. Majerová, I.: Fiskální poltika v evoluci ekonomických teórií. Acta academica karviniunsia – číslo 2, Bratislava 2004
3. Ricardo, D.: Zásady politickej ekonómie a zdaňovania (1817). Bratislava, 1980
4. Sulík, R.: Odvodový bonus – Zmena paradigmy. Druhé vydanie. RÚZ, Bratislava 2006
5. Široký, J.: Daňové teorie. S praktickou aplikací. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003

Internet

Blog týkajúci sa spravodlivosti zdanenia, <http://www.prave-spektrum.sk>

Kontaktné údaje

doc. Ing. Alena Zubaľová, PhD.
Katedra Financíí
Národohospodárska fakulta
Ekonomická univerzita
Dolnozemska cesta 1, Bratislava
email: alena.zubalova@gamil.com